

MULOQOT ORQALI O'QUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH.

Allaberganova Shahnoza Xidirovna

Xorazm viloyati Xiva tuman 17- maktab psixologi

Matyoqubova Ma'rifat Saparboyevna

Xorazm viloyati Xiva tumani 36-son maktab psixologi

Anotatsiya: Ushbu maqolada muloqot orqali maktab o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga oid ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Shaxs rivoji, muloqot, nutq, individ, biologik omil, sotsial omil, ta'lim-tarbiya, xulq-atvor.

O'qish, o'rganish – maqsadi bilim yoki ko'nikmalarni o'zlashtirishdan iborat faoliyat turi. Ko'nikma – faoliyatini hatti-harakatlarini, operaciyalari to'g'ri tanlay olish darajasida o'zlashtirish. Malaka – ko'p marta takrorlash va mashq natijasida faoliyatni yarim avtomatik tarzda bajarish darajasida o'zlashtirish. Ta'lim jarayonining natijasi – o'zlashtirishdir. O'zlashtirish – ichki va tashqi faoliyatni maqsadga muvofiq ravishda o'zgartirishdir. Ta'lim bir odamning boshqasiga bilim va ko'nikmalarini berishdir. Bilim, ko'nikma va malakalar – ta'lim jarayonining natijasidir. Bolalar ularning birinchisi bo'lib, jamiyatning shaxsdan talab qiladigan ta'limiy xulq-atvor formalarini bildiradi. Bog'cha, maktayu, oila boladan juda ko'p ishlarni amlaga oshirishni talab qiladi. Ijtimoiy kutish har birimizdan ma'lum bilimlar, ko'nikmalar darajasini bo'lishi zarurligini jamiyat kutishini bildiradi. Masalan, 1 yoshli bola yurishi kerak deb hisoblaymiz. Imkoniyatlar – shaxs faoliyatini belgilovchi ob'ektiv shart-sharoitlardir. Masalan, bolaning uyidagi boy kutubxona uni kitob o'qishga undaydi.

Milliy psixologiyaning asosiy vazifasi yoshlar ongida vatanparvarlik, milliy g'oyani shakllantirishdir. Bunda muloqot katta ahamiyatga ega. Respublikamizda istiqbolda amalga oshirishga mo'ljallangan g'oyalar mavjud. Ular vatanimiz taraqqiyotini belgilab beruvchi istiqbol dasturi vazifasini bajarib kelmoqda. Bu g'oyalar:

- 1) O'zbekiston kelajagi buyuk davlat;
- 2) O'zbekistonda demokratik, huquqiy, fuqarolik jamiyatini barpo etish;
- 3) fuqarolar ongini ma'naviyat mash'ali bilan yoritish;
- 4) mustaqil fikrlovchi, faol, fidoiy kishilarni tarbiyalash;
- 5) komil insonni kamol toptirish kabilardir.

Vatanimizning vatanparvarlik, milliy g'oyasi barcha millatlar, uchun umumiydir. Vatanparvarlik, milliy g'oya fuqarolarning diniy e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar baxtli turmush, farovon hayot, o'zaro totuvlik, mustaqillik

tuyg'usiga sadoqat, ezgu niyatlari ushalishini kafolatlaydi. Vatanparvarlik, milliy g'oyani bolalar ongiga yoshlikdan singdirish darkor. Bog'cha yoshidagi bolalarga ham faqat yodlatish orqali mashg'ulotlarni o'tkazmasdan, trening mashg'ulotlardan, ayniqsa, muomala treningidan ko'proq foydalanish maqsadga muvofiq. Turli yoshdagi bolalar bilan muloqot treningini tashkil etishda, yosh xususiyatlarini e'tiborga olish kerak. Muloqot treningida «Vatan nima?», «Ona zamin degani nima?», «Biz nima uchun yashaymiz?» kabi muammoli savollarni o'rta tashlab, bolalar ongiga vatanparvarlik, milliy g'oyani, milliy g'urumi singdirish mumkin. Milliy tamoyillarini shakllantirish uchun quyidagi usullardan foydalanish ijobiy natija beradi:

1. Madhiyani maromiga yetkazib ijro etishga e'tibor berish;
 2. Vatanimiz bayrog'iga ta'zim qilishga o'rgatish;
 3. «Biz Vatan farzandimiz» mavzusida ko'rik-tanlovlar o'tkazish;
 4. Jamiyatning faol kishilari bilan uchrashuvlar tashkil qilish;
 5. Muzeylarga sayohat uyushtirish kabilar.
- O'zbek tiliga davlat maqomi berilganidan keyin davlat va jamiyat hayotida birmuncha ijobiy o'zgarishlar yuz berdi, bu borada asosiy islohotlar milliy istiqloldan so'ng amalga oshirildi. Ijtimoiy hayotdagi katta yutuqlar bilan bir qatorda, shaxslararo munosabatlarda til odobi, nutq madaniyatida buzilishlar davom etmoqda, o'zbek tilining musaffoligi, aniq va lo'ndaligi, mantiqiyliigi, ohangdorligi va silliqliigi muloqotda o'z ifodasini topa olmayapti. Natijada uzatilayotgan fikrlarni idrok qilish qiyinlashmoqda. Muloqot psixologiyasining asosiy maqsadi, avvalo yoshlarda nutq madaniyatini shakllantirishdir. Shuningdek, o'qitish jarayonida bo'lajak mutaxassislarga muloqot madaniyati, muomala odobini singdirish, guruh va jamoalarda o'zaro munosabatlarni muloqotni shakllantirish orqali yaxshilashdir.

Muloqot psixologiyasining asosiy vazifalari quyidagilarda o'z ifodasini topadi:

- 1) hamkorlikdagi faoliyat jarayonida shaxslararo o'zaro ta'sir va muloqot qonuniyatlarini o'rganish;
 - 2) Sharq allomalarining muloqot haqidagi qarashlarini tahlil qilish;
 - 3) o'quvchini faollikka undovchi muomalaviy imkoniyatlar mavjudligini ta'kidlab o'tish;
 - 4) o'quvchilarda kasbiy layoqatni faollashtirishga qaratilgan muloqotni shakllantirish;
 - 5) shaxslararo munosabatlarni muvofiqlashtirishda muloqotning rolini orttirish;
 - 6) o'zaro ta'sir etishning ayrim oqibatlarini hisobga olish.
- Bundan tashqari muloqotning inson ijtimoiy hayotida bajaradigan vazifalari (funksiya) ham mavjud. Muloqot funksiyalari xilma-xil bo'lib, eng keng tarqalgan tasnifga ko'ra ular quyidagilardan iborat: (B.F. Lomov taklif etgan tasnif):

1. Informatsion-kommunikativ funksiya — axborot almashinuvini ta'minlash vazifasi. Axborot almashinuvini turli belgilar, tizimlar orqali amalga oshiriladi. Odatda verbal (unda belgilar tizimi sifatida nutq ishlatiladi) va noverbal (unda nolisoniy

belgilar tizimi ishlatiladi) kommunikatsiya farqlanadi. Noverbal kommunikatsiya bir necha shakldan iborat: — kinetika (imo-ishora, mimika, pantomimika);

- paralingvistika (ovoz lokalizatsiyalari, pauzalar);
- proksemika (masofa va vaqt me'yorlari);
- vizual aloqa (ko'zlar orqali aloqa);
- takesika (jismoniy aloqa).

Ba'zida muloqotdagi individlarning hidlari ham o'ziga xos belgilar tizimi sifatida baholanadi.

2. Regulatsion-kommunikativ funksiya — suhbatdoshlar xulq-atvorining regulatsiya qilinishi (boshqarilishi)ni ta'minlash vazifasi. Kishilar muloqot jarayonida verbal, jismoniy, noverbal yo'llar bilan bir-birining motivlariga, maqsadlariga, qaror qabul qilishiga ta'sir o'tkazishi, biror harakatga undashi va harakatini nazorat qilishi, bir-birining xulq-atvoriga stimullashtiruvchi va korrektsiyalovchi tarzda ta'sir ko'rsatishi mumkin.

3. Affektiv-kommunikativ funksiya — inson emotsional sohasining regulatsiya (boshqarish) qilinishini ta'minlash vazifasi. Muloqot inson emotsional holatlarining eng muhim determinantasidir. Chunki turli-tuman emotsional holatlar muloqot jarayonida paydo bo'ladi va o'zgaradi. L. A. Karpenko taklif etgan tasnifga ko'ra muloqotning quyidagi vazifalari ajratiladi:

Aloqa o'rnatish vazifasi — suhbatdoshni aloqaga kirishish uchun tayyorlash;

Informatsion vazifa — suhbatdosh bilan muayyan ma'lumotlar, fikrlar va rejalarni almashish;

Faoliyatga undash — suhbatdoshni biror harakatni bajarishga stimullashtirish (rag'batlantirish);

Koordinatsion vazifa — suhbatdosh bilan hamkorlikdagi faoliyatni tashkil etish va uni amalga oshirishdagi harakatlarni muvofiqlashtirish;

Tushunishni ta'minlash vazifasi — suhbatdoshning fikrlari va hissiyotlarini tushunish;

Amotiv vazifa — suhbatdoshda muayyan hissiyotlarni uyg'otish hamda ularni o'zgartirish;

Munosabat o'rnatish vazifasi — munosabatlar tizimidagi shaxsiy o'rinni, mavqeni aniqlash; Ta'sir ko'rsatish vazifasi — suhbatdoshning xulq-atvori, shaxsiy xususiyatlari, maqsadlarini o'zgartirish. Demak, muloqot murakkab polifunksional ya'ni ko'p vazifali hodisadir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. E. G'oziyev. Muomala psixologiyasi. T. 2001.
2. E. G'oziyev. Tafakkur psixologiyasi. T. 1999.
3. E. G'oziyev. Psixologiya. T. «o'qituvchi» nashriyoti. 2003. (darslik)

-
- 4 E. G'oziyev. Sh. Azizova . Tashkiliy psixologiya. T. «Universitet» nashr. 1991.
- 5.FAkramova. R.Abdullayeva. Oilaviy hayotni o'rganishga oid psixologik testlar.T. 2002. Respublika «Oila» markazi.
6. M. Maxsudova. Umumiy psixologiya. (ma'ruzalar matni) Namangan.

